

אל תלך לפניי, כי אולי לא אצעד אחריך. אל תלך
מאחוריי, כי אולי לא אדע להוביל. לך פשוט לצדי, והיה
ידידי (אלבר קאמי)

בחרתי להתחיל עם הטקסט הזה של אלבר קאמי, כי הוא מדבר
על הנהגה, והיחסים בינה לבין צדק מצד אחד, וחמלה מצד שני.
גם פרשת שופטים מדברת על אותם דברים:

הפרשה נפתחת כך:

**טז, יח שְׁפִטִים וְשׁוֹטְרִים, תִּתֶּן-לָהֶם בְּכָל-שְׁעָרֶיךָ, אֲשֶׁר יִהְיֶה
אֲלֵהֶם נִתֵּן לָהֶם, לְשִׁבְטֶיךָ; וְשִׁפְטוּ אֶת-הָעָם, מִשְׁפַּט-צֶדֶק.**

אחר כך הפרשה מדברת גם על המלך, על הנביא, ואפילו על
נושאים שנוגעים למצביאים ולבעלי תפקידים ציבוריים אחרים.

אם מתייחסים לבחירת בעלי התפקידים בעם ישראל על פי
הפרשה, אני רוצה לטעון שהפרשה מדברת על כך שבעלי
התפקידים האלה לא מורמים מהעם, הם גם לא נחותים מהעם,
הם נבחרו בסך הכל כדי לשרת את האינטרס הציבורי, ולכן יש
להם אמנם זכויות, אבל לא יותר מלכל בעל מקצוע אחר, וכך גם
לגבי החובות. דוגמאות? בבקשה:

כשמדברים על השופטים בפרשה: המשפט הראשון שנאמר,
אחרי המצווה למנות שופטים ושוטרים היא – "ושפטו את העם
משפט צדק". קודם כל – דרישות התפקיד, אחר כך נדבר על מה
יוצא לי מזה. שופט לא עושה מה שהוא רוצה. יש כללים לשיפוט
– צריך להיות אובייקטיבי, לא לקחת שוחד, לא להיות בקשר
קרוב עם הנשפטים, ובגדול, העיקרון היחיד שעל פיו צריך לשפוט
– הוא עיקרון הצדק. שבהמשך, כאמור - אעיר גם עליו משהו.

כשהשופטים נדרשים לשפוט מישהו אחרי שביצע פשע - ישנה דרישה ברורה מאוד להוכחה חותכת לביצוע הפשע -

יַעַל-פִּי שְׁנַיִם עֵדִים, או שְׁלֹשָׁה עֵדִים-- יוֹמֵת הַמֵּת: לֹא יוֹמֵת, עַל-פִּי עֵד אֶחָד. (דב' י"ז/6).

שלא יהיו תקלות – אין דבר כזה שגחמה של מישהו ספציפי יכולה להביא מישהו אחר למשפט – יש פה תהליך מסודר, עם כמה עדים שמסכימים ביניהם שבוצע פשע.

אנחנו מדברים פה על הירארכיה מאוד ברורה – מה שלא נפתר ברמה המקומית – עולה לדיון אצל הכוהנים, ברמה הארצית – ואז הם הסמכות העליונה,

יֵא עַל-פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךְ, וְעַל-הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר-יֹאמְרוּ לְךָ--תַּעֲשֶׂה: לֹא תִסּוּר, מִן-הַדְּבָר אֲשֶׁר-יִגִּידוּ לְךָ--יָמִין וּשְׂמָאל.

זו בעצם זכות היתר היחידה כמעט לבעל תפקיד שמוזכרת בפרשה, והכוונה בהענקת זכות היתר הזו ברורה - כדי לאפשר משילות של בעלי התפקידים.

מלך – הסמכות ה"חילונית" העליונה להנהגת העם. קודם כל – המלך הוא תפקיד מספיק חשוב כדי שאלוהים בכבודו ובעצמו יהיה מעורב בבחירתו, ומדובר על מישהו שהוא מקרב העם, כדי שלא יהיה בעל אינטרסים חיצוניים, (כאלה שיהיו מנוגדים לאינטרסים של עם ישראל). ומה עכשיו? מה אסור למלך לעשות –

טז רַק, לֹא-יִרְבֶּה-לוֹ סוּסִים, וְלֹא-יִשֵּׁב אֶת-הָעַם מִצְרִימָה, לְמַעַן הִרְבּוֹת סוּס; וַיְהִי, אָמַר לָכֶם, לֹא תִסְפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה, עוֹד. יז וְלֹא יִרְבֶּה-לוֹ נָשִׁים, וְלֹא יִסּוּר לְבָבוֹ; וְכִסֶּף וְזָהָב, לֹא יִרְבֶּה-לוֹ מְאֹד.

למה דווקא סוסים? למה דווקא מצרים? רש"י מפרש את הפסוק
הזה בצורה כזו –

לא ירבה לו סוסים -

אלא כדי מרכבתו, שלא ישיב את העם מצרימה,
שהסוסים באים משם. כמה שנאמר בשלמה, ותעלה
ותצא מרכבה ממצרים בשש מאות כסף וסוס בחמישים
ומאה (מלכים א' י/כט).

ואני מרשה לעצמי לפרש את רש"י – המלך צריך סוסים (עוד
”זכות יתר” של שליט), אבל רק כדי שיוכל לנסוע במרכבתו.
רש"י מדגיש פה שיש איסור חמור להתחיל עסקים רחבי ידיים
עם מדינות זרות, במטרה להגדיל את הונו הפרטי. רש"י מבין את
השימוש בסוסים ובמצרים בגלל העובדה שמצריים הייתה
”מעצמה כלכלית” בנושא הסוסים והמרכבות, ומביא את
הדוגמא של המלך שלמה, שאמנם היה החכם מכל אדם, אבל
כנראה שלא נתברך בצניעות ולא ברגישות כלפי עמו – מה שגרם
לו לעשות עסקים עם מצריים כדי להגדיל את צי המרכבות שלו,
אולי על חשבון העם. מה שהביא בהמשך להתפרקות הממלכה.

מעבר לכך – חז"ל מתארים שני חכמים (בתלמוד הבבלי, מסכת
ברכות, דף ח' עמוד א'): רב אמי ורב אסי, שלמרות שהיו להם
תריסר בתי כנסת בטבריא – בחרו להתפלל דווקא ”בין ארבעת
העמודים”, כלומר – בכיכר השוק. ולמה היו מתפללים שם? כי
שם הם לימדו, והם לימדו דווקא שם כדי שיהיו זמינים לאנשים
שיבואו אליהם עם שאלות, בעיות או סכסוכים – כדי שיוכלו
לפתור להם אותם. זו דוגמא למנהיגים שמבינים את אחריותם
על העם שלהם.

כהן ונביא – הסמכות העליונה הדתית במדינה. המקרא מדגיש
שאין להם נחלה פיזית:

**וְנַחֲלָה לֹא-יְהִי-לוֹ, בְּקֶרֶב אֶחָיו: יְהוֹה הוּא נַחֲלָתוֹ, פֶּאֶשֶׁר
דָּבַר-לוֹ.**

דווקא במקצוע כזה, שבו אתה מדבר בשם "האלוהים המוחלט", המקום שבו אסור לחלוק על דבריך – הסכנה ליפול לתהומות החמדנות היא גדולה, ולכן לא לוקחים סיכונים. שכר עבודתם של הכהן והלוי קבוע בחוק בצורה מאוד ברורה: הם מקבלים חלקים ספציפיים מהקורבנות, ורש"י מספר שחכמים מסוימים אפילו הסבירו שלכל אחד מהחלקים האלה הייתה סמליות מיוחדת שבגללה הם נבחרו כתשלום לכוהנים, לא סתם ככה. יש שורה של איסורים, שבאים להגדיר לאותם "מתווכים" בין האדם לבין אלוהים – מה מותר ומה אסור להם לעשות: אסור לחזות את העתיד, אסור לעשות קסמים, אסור להעלות באוב, לבצע טקסים פיזיים פגאנים (כמו להעביר את הילדים בין או בתוך המדורות), ורבי עקיבא מפרש גם את אחד הביטויים – שאסור להתערב במהלך מזג האוויר (כלומר – אסור לזמן את העונות). כמובן שלאנשים פשוטים אסור לעשות דברים כאלה, אבל אני מרגיש שגם לכוהנים וללוויים אומרים פה בפירוש – אל תגדילו ראש, בצעו את תפקידכם בלי לנסות "לעוף על עצמכם", ולהתהדר בכוחות שלא אמורים להיות לכם.

הדבר האחרון לגבי סמכויות השליטה של בעלי התפקידים נוגע לפרשת "העגלה הערופה": אם נמצאה גופה מחוץ לשטחי השליטה של הערים – יבואו זקני הערים, ימדדו את המרחק בין הגופה לבין הערים ועל פי זה יחליטו על אחריותה של איזו עיר לטפל בגופה. זקני העיר שנקבע שזו אחריותה, יבצעו את טקס "העגלה הערופה", ואז יאמרו:

ז ... יְדִינוּ, לֹא שִׁפְכָה (שְׁפָכָה) אֶת-הַדָּם הַזֶּה, וְעֵינֵינוּ, לֹא רָאוּ. ט וְאַתָּה, תִּבְעֵר הַדָּם הַנֶּקִי--מִקְרָבְךָ:

ורש"י מפרש :

(ז) ידינו לא שפכה -

וכי עלתה על לב שזקני בית דין שופכי דמים הם?!
אלא לא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לוויה .

(ט) ואתה תבער -

מגיד שאם נמצא ההורג אחר שנתערפה העגלה הרי זה
ייהרג, והוא הישר בעיני ה':

כלומר – "לא טיפלנו בגופה ולא קברנו אותה עד עכשיו, כי לא ידענו על מעשה הרצח הזה, ועכשיו, כשאנחנו יודעים – נפעל כדי לתקן את מה שאפשר (אם יימצא הרוצח – נטפל בו). כלומר, יש פה לקיחת אחריות ממסדית על הדברים האלה, גם אם לא ברורה האחריות המעשית של הממסד עצמו למאורעות.

רציתי לדבר על בעלי התפקידים המנהיגותיים בעם, שהם אלו שאמורים בעצם לרדוף בשבילנו אחר הצדק, כמאמר הפרשה – צדק צדק תרדוף. אבל אז נזכרתי שהצדק הוא דבר תרבותי. מה שצודק בעיני, לא בהכרח יהיה צודק בעיני מישהו אחר. רוצים דוגמא מתוך הפרשה? בפרשה מדובר על מישהו שמבצע טקסים פגאניים – ודינו להיסקל בכיכר העיר. אני מניח שאין פה מישהו שיצדיק היום מעשי אלימות שנעשים בשם השמירה על הדת, אפילו על הדת היהודית, כך שמה שהיה צודק אז, לא בהכרח צודק לגמרי היום. אפילו חז"ל השכילו להבין את העניין של יחסיות הצדק, והזהירו מפני צדק שהוא טהור מדי. את עניין העגלה הערופה חיברו בתלמוד הבבלי במסכת יומא, דף כ"ג עמוד א'. הם מעלים שם מצב (כנראה מוקצן במידה דמיונית) על פולחן שהתקיים שם, במסגרתו שני כוהנים ערכו תחרות ביניהם מי הראשון שיגיע למזבח, ומי שמגיע ראשון – זוכה בזכות להקריב את הקורבן. התחרות נערכת, והכהן ה"מפסיד", בתסכולו, לוקח את הסכין - ודוקר את הכהן המנצח בליבו. אז נכנס אביו של

הכהן הדקור, והאיץ בשאר הכוהנים להשלים את הפולחן, כי בנו עדיין בחיים, ולכן הסכין עוד לא נחשבת טמאה.

עורך הגמרא מסיים את הסוגיא הזו בהערה קצת צינית – "ללמדך שקשה עליהם טהרת כלים יותר משפיכות דמים". כלומר – אותם כוהנים קידשו כל כך את הצדק מנקודת המבט שלהם, עד שהיו מוכנים להתעלם מאנשים שנפגעים מאותו מצב שיוצר "צדק" כזה.

ניסיתי להבין מה גרם לחכמינו לבחור בדוגמה כל כך בוטה ל"צדק בלתי מתפשר" כזה, עד שעברתי בשבועות האחרונים חוויה מסוימת – שגרמה לי להבין שבעצם, צדק אמת – לא יכול להתקיים בלי שיש בתוכו גם קצת חמלה. כשמדברים על אנשים, שכל איש ואיש כזה הוא עולם ומלואו, אתה לא יכול להגיד "אבל כתוב – ולכן זה הצדק", אלא להתייחס לכל אדם כמישהו ייחודי, ולא כאל פרט במשוואה מתמטית, שהתשובה למצבו היא אוטומטית. לפעמים, הפתרון האמתי טמון בתיבול של הצדק בקצת חמלה, בקצת יחס אישי למקרה הספציפי.

אז מה הקשר לימינו? לצערי דוגמאות לצדק טהור כזה ניתן למצוא גם היום בכל מני חוקים שנחקקים, והחלטות שלטוניות שאנשים נפגעים מהם, רק כדי לשמור על "הצדק", ואיך זיל גמור.

אז איך בכל זאת אפשר לחיות עם כל הצדק הזה? יאיר לפיד, עוד בתקופה שבה דיבר דרך דפי העיתון ולא דרך דוכן הנואמים - אמר פעם שמצב של חיים נורמליים באמת יכול להתקיים רק כאשר אף אחד לא באמת מרוצה, כשאף אחד לא באמת השיג את הצדק המוחלט שלו, אלא רק "בערך". וכבר אמר יהודה עמיחי –

אבל ספקות ואהבות עושים את העולם לתחוח כמו חפרפרת, כמו חריש. ולחישה תשמע במקום שבו היה הבית	מן המקום שבו אנו צודקים לא יצמחו לעולם פרחים באביב. המקום שבו אנו צודקים הוא קשה ורמוס

אשר נחרב	כמו חצר.
שבת שלום.	